

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (pirmā palāta)

2018. gada 31. maijā *

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Tiesu iestāžu sadarbība civillietās – Regula (EK) Nr. 2201/2003 – Piemērojamība – “Saskarsmes tiesību” jēdziens – 1. panta 2. punkta a) apakšpunkts un 2. panta 7. un 10. punkts – Vecvecāku saskarsmes tiesības

Lieta C-335/17

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa, Bulgārija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2017. gada 29. maijā un kas Tiesā reģistrēts 2017. gada 6. jūnijā, tiesvedībā

Neli Valcheva

pret

Georgios Babanarakis.

TIESA (pirmā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētāja R. Silva de Lapuerta [*R. Silva de Lapuerta*], tiesneši K. G. Fernlunds [*C. G. Fernlund*] (referents), Ž. K. Bonišo [*J.-C. Bonichot*], A. Arabadžijevs [*A. Arabadjiev*] un S. Rodins [*S. Rodin*],

ģenerālvokāts: M. Špunars [*M. Szpunar*],

sekretārs: A. Kalots Eskobars [*A. Calot Escobar*],

ņemot vērā rakstveida procesu,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- Čehijas valdības vārdā – *M. Smolek* un *J. Vlácil*, kā arī *A. Kasalická*, pārstāvji,
- Eiropas Komisijas vārdā – *Y. G. Marinova* un *M. Wilderspin*, pārstāvji,

noklausījusies ģenerālvokāta secinājumus 2018. gada 12. aprīļa tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

* Tiesvedības valoda – bulgāru.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Padomes Regulu (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (OV 2003, L 338, 1. lpp.).
- 2 Šis lūgums tika iesniegts tiesvedībā starp *Neli Valcheva*, kura dzīvo Bulgārijā, un viņas bijušo znotu, *Georgios Babanarakis*, kurš dzīvo Grieķijā, par *Valcheva* saskarsmes tiesībām ar viņas mazdēlu.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

- 3 Regulas Nr. 2201/2003 preambulas 2., 5. un 12. apsvērumā ir noteikts:

“(2) Eiropadome sanāsmē Tampērē apstiprināja tiesas spriedumu savstarpējās atzīšanas principu par pamatu patiesas tiesiskuma telpas izveidei un kā prioritāti noteica apmeklējuma tiesības.

[..]

(5) Lai nodrošinātu vienlīdzību attiecībā uz visiem bērniem, šī regula attiecas uz visiem lēmumiem par vecāku atbildību, tostarp uz bērnu aizsardzības pasākumiem, neatkarīgi no saiknes ar laulības lietu.

[..]

(12) Šajā regulā noteiktais piekritības pamats lietās par vecāku atbildību ir izveidots, ņemot vērā bērna intereses, jo īpaši tuvuma kritēriju. [..]”
- 4 Šīs regulas 1. pantā “Darbības joma” ir noteikts:

“1. Šo regulu neatkarīgi no tiesas iestādes būtības piemēro civillietās, kas saistītas ar:

 - a) laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības atzīšanu par neesošu;
 - b) vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu.

2. Lietas, kas minētas 1. punkta b) apakšpunktā, var jo īpaši attiekties uz:

 - a) uzraudzības tiesībām un saskarsmes tiesībām;

[..].”
- 5 Minētās regulas 2. panta “Definīcijas” 1. un 7.–10. punktā ir noteikts:

“Šajā regulā:

 1. termins “tiesa” attiecas uz visām tām iestādēm dalībvalstīs, kurām ir jurisdikcija lietās, uz ko, ievērojot 1. pantu, attiecas šīs regulas darbības joma;

[..]

7. ar terminu “vecāku atbildība” saprot visas tiesības un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, kuras piešķir fiziskai vai juridiskai personai ar spriedumu, likumu izpildi vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks. Jēdziens ietver uzraudzības tiesības un saskarsmes tiesības;
 8. ar terminu “persona, kam ir vecāku atbildība,” saprot jebkuru personu, kam ir vecāku atbildība par bērnu;
 9. termins “uzraudzības tiesības” ietver tiesības un pienākumus, kas attiecas uz rūpēm par bērnu, un jo īpaši tiesības noteikt bērna dzīvesvietu;
 10. termins “saskarsmes tiesības” ietver, jo īpaši, tiesības ierobežotā laikposmā paņemt bērnu uz vietu, kas nav viņa pastāvīgā dzīvesvieta.”
- 6 Šīs regulas 8. panta “Vispārējā piekritība” 1. punktā ir noteikts:

“Dalībvalsts tiesām ir piekritīgas lietas par vecāku atbildību par bērnu, kura pastāvīgā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī brīdī, kad tiesā iesniegta prasība.”

Bulgārijas tiesības

- 7 *Semeen kodeks* (Ģimenes tiesību kodekss) 128. pantā, redakcijā, kas publicēta 2016. gada 20. septembra *Darzhaven vestnik* Nr. 74 (turpmāk tekstā – “Ģimenes tiesību kodekss”), attiecībā uz “ģimenes locekļu saskarsmes tiesībām” ir noteikts:

“(1) Vectēvs un vecāmāte var lūgt bērna faktiskās dzīvesvietas *Rayonen sad* (rajona tiesa) noteikt pasākumus saskarsmei ar bērnu, ja tas ir bērna interesēs. Tādas pašas tiesības ir arī bērnam.

(2) Tiesa piemēro 59. panta 8. un 9. punktu *mutatis mutandis*.

(3) Ja vecāks, kuram tiesa piešķīrusi saskarsmes tiesības, uz laiku ir nespējīgs tās īstenot prombūtnes vai slimības dēļ, šīs tiesības var īstenot bērna vecāmāte un vectēvs.”

- 8 Ģimenes tiesību kodeksa 59. pantā ir noteikts:

“(1) Laulības šķiršanas gadījumā laulātie kopīgi vienojas par laulībā dzimušo nepilngadīgo bērnu aizgādību un audzināšanu viņu interesēs. Tiesa apstiprina vienošanos saskaņā ar 49. panta 5. punktu.

(2) Ja 1. punktā minētā vienošanās nav panākta, tiesa pēc savas ierosmes izlemj, pie kura no vecākiem bērni dzīvos un kuram no vecākiem tiek piešķirtas aizgādības tiesības, un nosaka pasākumus saistībā ar šo tiesību izmantošanu, kā arī vecāku saskarsmes tiesību un uzraudzības tiesību izmantošanas kārtību.

[..]

(7) Izņēmuma kārtā, ja to prasa bērna intereses, tiesa var nolemt, ka bērni ar viņu piekrišanu dzīvo pie sava vectēva vai vecāsmātes vai arī citu ģimenes locekļu vai tuvinieku ģimenē. Ja tas nav iespējams, bērnu ievieto audžuģimenē vai specializētā iestādē, ko ieceļ sociālās palīdzības direkcija, vai arī nodrošina rezidences tipa sociālo palīdzību. Visos gadījumos tiesnesis nosaka atbilstošu kārtību bērna un viņa vecāku saskarsmes tiesībām.

(8) Ja nepieciešams, tiesa, lai nodrošinātu lēmuma izpildi saskaņā ar 2. un 7. punktu, nosaka šādus atbilstošus aizsardzības pasākumus:

1. saskarsmes tiesību izmantošana konkrētas personas klātbūtnē;

2. saskarsmes tiesību izmantošana konkrētā vietā;

3. bērna ceļošanas izmaksu un, ja nepieciešams, arī to pavadošās personas ceļošanas izmaksu segšana.

(9) Mainoties apstākļiem, tiesa pēc vecāka vai sociālās palīdzības direkcijas pieteikuma vai pēc savas ierosmes var grozīt agrāk noteiktos pasākumus un noteikt jaunus pasākumus.”

- 9 *Zakon za litsata i semeystvoto* (Likums par personām un ģimeni) 4. pantā, redakcijā, kas publicēta 2002. gada 29. decembra *Darzhaven vestnik* Nr. 120, ir paredzēts:

“Personas, kas ir sasniegušas 14 gadu vecumu, bet vēl nav sasniegušas 18 gadu vecumu, ir nepilngadīgi pusaudži.

Lai veiktu juridiskas darbības, šīm personām ir jāsaņem vecāku vai aizbildņu atļauja, taču tās var noslēgt vienkāršus ikdienas darījumus, kā arī tām var būt savi darbā iegūti līdzekļi.”

Pamatlieta un prejudiciālais jautājums

- 10 *Valcheva* ir viņas meitas *Mariana Koleva* un *Georgios Babanarakis* laulībā 2002. gada 8. aprīlī dzimušā *Christos Babanarakis* vecmāte. Šo laulību ir šķīrusi Grieķijas tiesa, kura *Christos Babanarakis* aizgādību piešķir viņa tēvam. Šī tiesa noteica mātes un bērna saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, ietverot saziņu internetā un pa tālruni, kā arī personīgas tikšanās Grieķijā uz dažām stundām reizi mēnesī.
- 11 Apgalvojusi, ka viņai nav bijis iespējams uzturēt kvalitatīvu saziņu ar savu mazdēlu un ka viņa bez panākumiem ir lūgusi Grieķijas iestāžu atbalstu, *Valcheva*, pamatojoties uz Ģimenes tiesību kodeksa 128. pantu, lūdza Bulgārijas pirmās instances tiesai noteikt viņas un viņas nepilngadīgā mazdēla saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību. Viņa lūdza atļaut tai regulāri tikties ar mazdēlu katra mēneša noteiktā nedēļas nogalē, kā arī divas reizes gadā uzņemt viņu pie sevis uz vienu vai divām nedēļām viņa brīvdienų laikā.
- 12 Minētā pirmās instances tiesa uzskatīja, ka tai nav jurisdikcijas izskatīt *Valcheva* pieteikumu. *Valcheva* vērsās apelācijas tiesā, kura pirmajā instancē pieņemto lēmumu atstāja negrozītu, pamatojoties uz Regulu Nr. 2201/2003. Tā nosprieda, ka šī regula attiecas uz lietām par bērna saskarsmes tiesībām ar paplašinātu ģimenes loku, ieskaitot bērna vecvecākus, un ka saskaņā ar šīs regulas 8. pantu minētā pieteikuma izskatīšana ir tās dalībvalsts tiesu jurisdikcijā, kurā bērnam ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta brīdī, kad pieteikums iesniegts tiesā, proti, Grieķijas tiesām.
- 13 *Valcheva* iesniedza kasācijas sūdzību iesniedzējtiesā. Iesniedzējtiesa norāda, ka tā būtībā piekrit apelācijas tiesas nostājai, taču piebilst, ka, lai noteiktu kompetento tiesu, tai ir jānoskaidro, vai Regula Nr. 2201/2003 attiecas uz vecvecāku saskarsmes tiesībām.
- 14 Šādos apstākļos *Varhoven kasatsionen sad* (Augstākā kasācijas tiesa, Bulgārija) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

“Vai Regulas [Nr. 2201/2003] 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā un 2. panta 10. punktā izmantotais jēdziens “saskarsmes tiesības” ir jāinterpretē tādējādi, ka tas attiecas ne tikai uz saskarsmi starp vecākiem un bērnu, bet arī uz saskarsmi ar citiem radniekiem, kas nav vecāki, proti, vecvecākiem?”

Par prejudiciālo jautājumu

- 15 Ar prejudiciālo jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai Regula Nr. 2201/2003 attiecas uz bērna vecvecāku saskarsmes tiesībām attiecībā uz šo bērnu, lai noskaidrotu, vai tādas tiesas noteikšana, kurai ir jurisdikcija izskatīt pieteikumu par šādām saskarsmes tiesībām, ir jāveic, pamatojoties uz šo regulu vai arī pamatojoties uz starptautiskajām privāttiesībām.
- 16 Pirmajā minētajā gadījumā tiesas, kurām ir jurisdikcija, parasti un saskaņā ar Regulas Nr. 2201/2003 8. pantu ir tās dalībvalsts tiesas, kurā ir bērna pastāvīgā dzīvesvieta brīdī, kad tiesā ir iesniegta prasība. Šajā gadījumā, ņemot vērā iesniedzējtiesas lēmumā iekļauto informāciju, jurisdikcija būtu Grieķijas tiesām.
- 17 Otrajā paredzētajā gadījumā valsts tiesām, šoreiz Bulgārijas tiesām, būtu jāpārbauda to jurisdikcija, ievērojot starptautisko privāttiesību noteikumus.
- 18 Regulā Nr. 2201/2003 nav precizēts, vai tās 2. panta 10. punktā definētais jēdziens “saskarsmes tiesības” ietver vecvecāku saskarsmes tiesības.
- 19 Šis jēdziens ir jāinterpretē autonomi, ņemot vērā tā formulējumu, Regulas Nr. 2201/2003 sistēmu un mērķus, it īpaši ievērojot šīs regulas sagatavošanas darbus, kā arī citus Savienības tiesību un starptautisko tiesību aktus.
- 20 Runājot par Regulas Nr. 2201/2003 2. panta 10. punkta formulējumu, ir jākonstatē, ka saskarsmes tiesības ir definētas plaši, ietverot it īpaši tiesības ierobežotā laikposmā paņemt bērnu uz vietu, kas nav viņa pastāvīgā dzīvesvieta.
- 21 Šajā definīcijā nav noteikti nekādi ierobežojumi attiecībā uz personām, kuras var izmantot šīs saskarsmes tiesības.
- 22 Lai noteiktu, vai šajā definīcijā minēto personu lokā ir arī vecvecāki, ir jāņem vērā Regulas Nr. 2201/2003 piemērošanas joma, kura ir precizēta šīs regulas 1. panta 1. punkta b) apakšpunktā, saskaņā ar kuru šī regula attiecas uz vecāku atbildības iegūšanu, īstenošanu, deleģēšanu, ierobežošanu vai izbeigšanu.
- 23 Turklāt saskarsmes tiesību jēdziens atrodams it īpaši Regulas Nr. 2201/2003 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā, kā arī 2. panta 7. punktā.
- 24 Regulas 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā ir precizēts, ka lietas, kas ir saistītas ar vecāku atbildību, var it īpaši attiekties uz uzraudzības tiesībām un saskarsmes tiesībām.
- 25 Savukārt šīs regulas 2. panta 7. punktā vecāku atbildības jēdziens ir definēts kā visas tiesības un pienākumi attiecībā uz bērna personu vai bērna īpašumu, ko piešķir fiziskai vai juridiskai personai ar spriedumu, likumu izpildi vai nolīgumu, kam ir juridisks spēks, un šis jēdziens ietver uzraudzības tiesības un saskarsmes tiesības.
- 26 Šo noteikumu gaismā būtu jānorāda, ka, ņemot vērā šos noteikumus, Regulā Nr. 2201/2003 nav skaidri izslēgts, ka vecvecāku pieprasītās saskarsmes tiesības attiecībā uz mazbērniem ietilpst šīs regulas piemērošanas jomā.
- 27 Tāpat būtu jāņem vērā Regulas Nr. 2201/2003 mērķis.
- 28 Kā izriet no šīs regulas preambulas, tās mērķis ir izveidot tiesiskuma telpu, kuras pamatā ir tiesas spriedumu savstarpējās atzīšanas princips, pieņemot noteikumus par jurisdikciju, spriedumu atzīšanu un izpildi lietās par vecāku atbildību.

- 29 Saskaņā ar minētās regulas preambulas 5. apsvērumu tā attiecas uz “visiem” lēmumiem par vecāku atbildību.
- 30 To skaitā un saskaņā ar šīs regulas preambulas 2. apsvērumu saskarsmes tiesības ir uzskatāmas par prioritāti.
- 31 No Komisijas 2001. gada 27. marta darba dokumenta par lēmumu par vecāku atbildību savstarpēju atzīšanu (COM(2001) 166 *final*) izriet, ka Savienības likumdevējs ir uzdevis jautājumu, kuras personas var īstenot vecāku atbildību vai izmantot saskarsmes tiesības. Tas bija apsvēris vairākas iespējas, it īpaši attiecīgo personu loka ierobežošanu attiecībā uz kādu no bērna vecākiem vai, gluži otrādi, nekādu ierobežojumu nenoteikšanu attiecībā uz konkrētām personām. Šajā dokumentā it īpaši ir minēti vecvecāki, atsaucoties uz Eiropas Padomes Konvenciju par saskari ar bērniem, kurā bērniem ir atzītas tiesības uzturēt personiskas attiecības ne tikai ar saviem vecākiem, bet arī ar citām personām, kurām ar bērnu ir ģimenes saites, piemēram, ar saviem vecvecākiem. Savienības likumdevējs galu galā izvēlējās variantu, saskaņā ar kuru neviens noteikums nedrīkstētu ierobežot to personu loku, kas var īstenot vecāku atbildību vai izmantot saskarsmes tiesības.
- 32 Kā ģenerālvokāts ir norādījis secinājumu 65. punktā, ņemot vērā ar Regulu Nr. 2201/2003 saistītos sagatavošanas darbus, ir jāuzskata, ka Savienības likumdevējs ir vēlējies paplašināt Padomes Regulas (EK) Nr. 1347/2000 (2000. gada 29. maijs) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem (OV 2000, L 160, 19. lpp.) piemērošanas jomu, kas attiecās tikai uz stridiem saistībā ar vecākiem, un ka likumdevējs paredzēja visus lēmumus par vecāku atbildību un līdz ar to par saskarsmes tiesībām neatkarīgi no to personu statusa, kas šīs tiesības var izmantot, vienlaikus neizslēdzot vecvecākus.
- 33 No šīs analīzes izriet, ka Regulas Nr. 2201/2003 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā un 2. panta 7. un 10. punktā minētās saskarsmes tiesības ir jāsaprot kā tādas, kas attiecas ne tikai uz vecāku saskarsmes tiesībām ar saviem bērniem, bet arī uz citu personu tiesībām, ar kurām šim bērnam ir svarīgi uzturēt personiskas attiecības, it īpaši vecvecākiem neatkarīgi no tā, vai šīm personām ir uzticēta vecāku atbildība.
- 34 No tā izriet, ka vecvecāku prasībai piešķirt tiem saskarsmes tiesības ar saviem mazbērniem ir piemērojams Regulas Nr. 2201/2003 1. panta 1. punkta b) apakšpunkts un līdz ar to tā ietilpst šīs regulas piemērošanas jomā.
- 35 Vēl būtu jāuzsver, ka, lai arī saskarsmes tiesības neattiecas uz visām personām, jautājumus par šīm tiesībām varētu izskatīt ne tikai tiesa, kura ir izraudzīta saskaņā ar Regulu Nr. 2201/2003, bet arī ar citas tiesas, kuras uzskata, ka tām ir jurisdikcija saskaņā ar starptautiskajām privāttiesībām. Pastāvētu risks, ka tiek pieņemti pretrunīgi vai pat nesavienojami lēmumi, jo bērna tuviniekam piešķirtās saskarsmes tiesības varētu nelabvēlīgi ietekmēt tādas personas saskarsmes tiesības, kurai ir piešķirta vecāku atbildība.
- 36 Kā ģenerālvokāts ir norādījis secinājumu 56. punktā, saskarsmes tiesību piešķiršana personai, kura nav kāds no vecākiem, varētu uzurpēt šo pēdējo tiesības un pienākumus, proti, šajā gadījumā tēva aizgādības tiesības un mātes saskarsmes tiesības. Tāpēc, lai izvairītos no pretrunīgu pasākumu noteikšanas un ievērotu bērna interešu prioritāti, būtu svarīgi, lai par saskarsmes tiesībām lemtu viena un tā pati tiesa, tātad principā – bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesa.
- 37 Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, uz uzdoto jautājumu ir jāatbild, ka Regulas Nr. 2201/2003 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā un 2. panta 7. un 10. punktā minētais “saskarsmes tiesību” jēdziens ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ietver vecvecāku saskarsmes tiesības ar saviem mazbērniem.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 38 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (pirmā palāta) nospriež:

Padomes Regulas (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu 1. panta 2. punkta a) apakšpunktā un 2. panta 7. un 10. punktā minētais “saskarsmes tiesību” jēdziens ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ietver vecvecāku saskarsmes tiesības ar saviem mazbērniem.

[Paraksti]